

Hej!

Brittiska **Brodskykvartetten** är åter på turné i Sverige, passa på att höra dem när de kommer till **Magle konserthus måndagen den 20 oktober kl 19.00**.

Brodskykvartetten är en av världens mest kända och uppskattade stråkkvartetter bla genom sitt gränsöverskridande samarbete med artister som Ann-Sofie von Otter, Elvis Costello, Björk och Paul McCartney.

Musikerna består av **Daniel Rowland och Ian Belton, violin, Paul Cassidy, viola och Jacqueline Thomas, cello.**

Andreviolinisten, Ian Belton och cellisten Jacqueline Thomas, cello har spelat i kvartetten sedan begynnelsen 1972. Altviolinisten, Paul Cassidy kom med redan under studietiden men primarien Daniel Rowland har endast varit med i sju år.

På Lunds Kammarmusiksällskaps hemsida www.lkms.ms11.net finns länkar till **Brodskykvartettens hemsida och Facebooksida** mm.

I medföljande **bilaga** finns verken som ska framföras beskrivna.

Kvällens program:

Igor Stravinskij, Concertino för stråkkvartett (1920)

Alexander Borodin, Stråkkvartett nr 2 D-dur (1881)

Dmitrij Sjostakovitj, Stråkkvartett nr 2 A-dur op. 68 (1944, uruppförande)

Biljetter säljes från kl. 18.30. Medlemmar och studerande 100 kr, övriga 160 kr. Ungdomar under 18 år gratis.

Välkommen!

Styrelsen

Nästa konsert i Magle konserthus blir den 17 november (observera rätt datum!) med Karolina Öhman, cello och Erika Öhman, slagverk i UmeDuo.

Medlemsutskick inför spelafton med Brodskykvartetten, 2014-10-20.

Något om verken som spelas.

Stravinsky, Concertino för stråkkvartett

1920

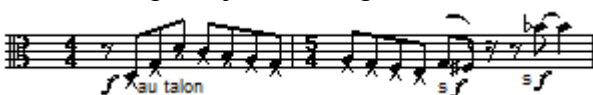
Uruppförandet av detta verk i New York 1920 blev ett fiasko och verket beskrevs bl.a. som överspönt och aggressivt. Vi känner igen kritikertongångarna från Våröfferpremiären. Men på samma sätt som vi nu reagerar med förvåning över mottagandet av musiken till Våröffer, kan man förundras över reaktionerna efter Concertino-framförandet. De båda verken har mycket gemensamt; kromatiken och de våldsamma rytmerna känns igen från Våröffer.

Concertino var ett beställningsverk från Flonzaley-kvartetten som glädde den amerikanska och europeiska publiken åren 1905-28. Verket, som är ensatsigt, har en tydligt konsertant prägel med förste violinen i huvudrollen. Detta avspeglas i styckets namn, Liten konsert.

Styckets två musikaliska tankar är den kärva stigande skalrörelsen som inleder verket:

och den därpå följande rörliga frasen:

Satsen är 3-delad med en långsammare mittdel, *Andante*, med solokadenskaraktär för violinen. Denna har delvis genomföringskaraktär och ställer också stor krav på violinisten med sina många dubbelgrepp. Andantet följs i sin tur av en återkomst av den första delen. Rent generellt kan satsen därför sägas ha sonatform med en exposition, genomföring och återtagning, även om den fjärrmat sig åtskilligt från Haydns sonat-allegron. En lugn coda avslutar. Stravinsky bearbetade 1952 verket för violin, cello och 10 blåsare.

Den amerikanske kammarmusikern och kritikern Melvin Berger skriver:

Liksom i de flesta av sina verk, försöker Stravinsky undvika alla tydliga uttryck av känslor.¹

Och Stravinsky själv hyste ju, liksom Carl Nielsen, uppfattningen att det låg i musikens natur att vara oförmögen att uttrycka någonting överhuvudtaget:

Expression has never been an inherent property of music.

Vi musikkonsumenter är i alla fall tacksamma för att musiken åtminstone kan **väcka** känslor.

¹ Melvin Berger, Guide to Chamber Music, Dover publications, Inc, Mineola, 2001

Borodin, Stråkkvartett nr 2 D-dur

1. *Allegro moderato* 2. *Scherzo: Allegro* 3. *Notturmo: Andante*

4. *Finale: Andante – Vivace*

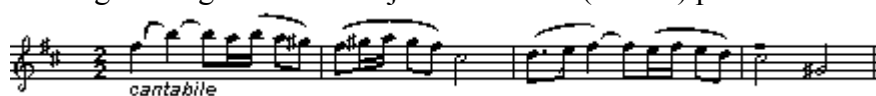
1881

D-durkvartetten från 1881 dedicerades till hustrun Ekaterina. Den anses vara ett försök till återupplevelse av parets första möte i Heidelberg 20 år tidigare och den lyckliga tid som följde. Många menar att cellon – Borodin var en ganska skicklig cellist – och 1:a violinen, vilka dominerar i kvartetten, representerar det äkta paret.

Första satsen, *Allegro moderato*, har sonatform, och det är mycket lätt att följa huvud- och sidotema genom kvartetten. Huvudtemat, en mycket säregen och behaglig melodi, inleds i cellon med omedelbart svar i violin 1:

Det något rörligare men lika ljusa sidotemat (h-moll) presenteras av violin 1.

Slutgruppen inleds i violan med ett tema vars kromatiska motiv används i satsens avslutning:

Genomföring och återtagning äger rum på vedertaget sätt. I återtagningen behåller sidotemat sin molltonalitet och spelas i okonventionella tonarter (f-moll och e-moll).

Andra satsen har beteckningen *Scherzo: Allegro*, men saknar en central trio. I stället har den sonatform med ungefär samma utrymme för exposition, genomföring och återtagning. Huvudtemat består av virvlande toner i violinerna och en motstämma i violan:

I sidogruppen spegelvänds huvudtemats violamelodi och ger upphov till en ganska oemotståndlig melodi (C-dur) i violinerna, med betagande harmoniska växlingar. Den får även lekmän att ana att det är något speciellt med Borodins harmonik:

Genomföringen bearbetar huvudtemat som inramar 8 takter av sidotemat. Återtagningen är mycket lik expositionen, denna gång med sidotemat i ”rätt tonart” (F-dur).

Den berömda långsamma satsen, *Notturmo: Andante* (A-dur), har trots sin ABA-form i stort sett ett enda tema och kanske är det detta som är hemligheten bakom folkgunsten. De flesta lyssnare till populärmusik vill inte bli störda av inslag som bryter ”det vackra”. Men Borodin har genom att skickligt variera sättet att presentera temat lyckats skapa omväxling nog för att tillfredsställa även de mest kräsna och krävande lyssnare; i Sohlmans musiklexikon beskrivs den som *fulländad i sin melodiska uttrycksfullhet*. Hela satsen kan sägas vara en dialog mellan cellon (Borodin) och 1:a violinen (hustru Ekaterina). Cellon inleder, varefter temat vandrar över till violin 1.

Det rörligare avsnittet i mitten av satsen bygger på de två första takterna av temat.

Finalsatsen, *Andante; Vivace*, har en kort långsam inledning som antyder de två motiv som ska bilda vivace-delens huvudtema.

När den snabba delen börjar hörs först motiv 2 i cellon, som fortsätter med det även när violan ansluter med motiv 1:

Sidotemat (A-dur) presenteras av violin 1:

På den korta genomföringen följer i vanlig ordning återtagning och coda, som avslutar satsen och denna vänliga kvartett.

De ofta förekommande vilopunkterna (pauserna) skapar en oerhörd spänning och förväntan i satsen. Spänning skapas även genom en liten oregelbundenhet som den danska violinisten Elisabeth Zeuthen, påpekat. Hon har en förtjusande beskrivning av sin upptäckt. *Jeg har lagt mærke til at der i sidste sats Borodin er en meget subtil humor: perioder på 4 eller 8 takter bliver af og til forøget med en takt, som en lille hint om at hans unge hustru måske kunne være capriciøs og uberegnelig!*

Sjostakovitj, Stråkkvartett nr 2 A-dur op. 68

1. Uvertyr: *Moderato con moto*
2. Recitativ och romans: *Adagio*
3. Vals: *Allegro*
4. Tema med variationer: *Adagio*

1944

Det är säkert ingen tillfällighet att Sjostakovitj skrev sin första stråkkvartett först 1938, alltså efter den förödande nedsablingen 1936 av operan *Lady Macbeth från Mtsenk* och efter att ha accepterat den förödmjukande undertexten² till sin symfoni nr 5 från 1937. I stråkkvartettskapandet lyckades Sjostakovitj hitta en sfär utanför politrukernas granskning; under 36 år skapade han 15 stråkkvartetter av enastående storhet, en prestation endast jämförbar med Beethovens kvartettproduktion. Sex år efter den första kvartetten kom den andra. Om den första var lättsam är den andra ett betydligt allvarligare och kärvare verk med sina kromatiska teman och dissonanta harmonik. Men den rymmer också gripande skönhet och är den längsta av de 15 kvartetterna.

² I det tryckta partituret till 5:e symfonin står som undertext: *En sovjetkonstnärns kreativa svar på berättigad kritik*. Undertexten finns dock inte i autografen. Många tror att tonsättaren accepterat formuleringen för att slippa diskussion.

Verket, som tillkom under kort tid, tillägnades vännen och tonsättaren Vissarion Sjebalin³ och är den första av 14 kvartetter som skrevs för Beethovenkvartetten.

Liksom i pianotrio i e-moll från samma år, innehåller den andra stråkkvartetten teman påverkade av judisk musik. En annan anknytning är ett kort episodiskt inslag från e-molltrions första sats som återkommer som tema i kvartettens sista sats.

Första satsen, *Uvertyr*, är titeln till trots skriven i sonatform. Den domineras av det sträva tema som omedelbart introduceras i violinen till de övriga instrumentens ackompanjemang. Temat får sin prägel av de många ”udda” betoningarna, varav många ligger i ackompanjemanget.

Man kan lägga märke till de tre rytmiska figurerna i takt 6 (*marcatissimo*), 7 och 8. De är lätta att uppmärksamma och återkommer ofta, framför allt i genomföringen.

Sidotemat, med sitt växlande betoningsmönster (se takt 2 resp. 6) präglar andra halvan av expositionen.

Den korta expositionen (ca 1'45), tas lämpligen i repris såsom partituret föreskriver för att balansera den långa genomföringen.

Genomföringen, över 5 minuter lång, inleds med huvudtemat i valstakt. Valsrytmen har över huvud taget fått en framträdande roll i detta verk. (se sats 3 nedan).

Genomföringen blir därefter allt intensivare och kulminerar i *fortefortissimo*. I slutet hörs huvudtemat i ursprunglig skepnad men med vissa av tonerna sänkta ett halvt tonsteg:

Kanske kostar Sjostakovitj i denna ytterligt allvarliga sats på sig ett wienklassicistiskt skämt med en s.k. falsk återtagning?

Den egentliga återtagningen är komprimerad och inleds med sidotemat följt av huvudtemat.

Den andra satsen är tredelad, ABA, med en Romans inramad av två avsnitt betecknade Recitativ. Recitativet är ett ariosolikhnande solo i första violinen till de övriga instrumentens enkelt uppbyggda ackord. Tonarten är B-dur men satsen inleds med ett dominantseptimackord (F⁷) följt av soloviolinens melodi:

³ Vissarion Sjebalin, 1902-1963 var en framstående sovjetisk tonsättare av körverk bl.a. till Pusjkins dikter. Han skrev även 5 symfonier, 9 stråkkvartetter och en pianotrio op. 39 och tre duosonater op. 51. Han stod Sjostakovitj mycket nära och var en av de få som försvarade honom när han föll i onåd 1936.

Sjostakovitj skapar här stor magi av sällan hört slag. Genom att nästa ackord är ett C-durackord, som på nytt följs av ett F⁷-ackord skapas en spänning hos lyssnaren, som väntar på tonikan. Först just innan romansen ska börja nås B-dur. Romansen börjar i de ”rena” tonernas och harmonins tecken:

Snart smyger sig dissonanser in i både toner och harmonier. Dessa förstärker spänningen, och stämningen blir allt intensivare för att slutligen under ritardando övergå i en återtagning av recitativet. Därmed avslutas denna hisnande vackra sats.

Sats 3, *Vals*, består av ett antal valsmelodier som avlöser varandra rondoartat. Det är knappast fråga om wienervals, snarare dödsdans; stämningen är dystert, nästan kuslig, vilket förstärks av de sordinerade instrumenten. Den första melodin introduceras i cello:

En annan presenteras i violin 1:

I början är tonläget tillbakahållet men succesivt allt intensivare för att i mitten kulminera och därefter återgå till inledningens tonfall.

Temat i sista satsens *Tema med variationer* bygger på en fras som helt kort och utan att upprepas dyker upp i e-molltrions första sats.⁴ Efter en adagioinledning hörs temat som solo i violan:

Temat vandrar sedan över till de övriga tre instrumenten. Första variationen är en triolvariant i violin1. Efter hand blir musiken allt gällare för att kulminera och så småningom mynna ut i några långsammare varianter i koralstil. Satsen avslutas med toner liknande adagioinledningen.

Yngve Bernhardsson

⁴ Frasen finns i takt 68 i e-molltrion. Både A-durkvartetten och e-molltrion uruppfördes förövrigt samtidigt, den 14 november 1944 i Leningrad. Medverkande var Beethovenkvartetten och tonsättaren själv på piano.